

UOT 94"16/18"**XIII-XIV ƏSRLƏRDƏ VENESİYANIN ARALIQ DƏNİZİ TİCARƏTİ
UĞRUNDA MÜBARİZƏSİNƏ DAİR**

N.B.MƏMMƏDOVA
Bakı Dövlət Universiteti
nazila_mammadova@hotmail.com

XIII-XIV əsrlərdə Şərqi Aralıq dənizi ticarətinin iki önəmli tərəfi vardı: birincisi, Aralıq dənizinin qərb sahilı bölgəsində və Atlantikada italyan tacirlər çox fəallaşmışdı və ikincisi, Osmanlı fəthlərinin başlanması ilə əlaqədar İtaliyada diplomatik, siyasi və ticari tədbirlər artmışdı. Bu iki məqam həm də Avropanın tədricən özünə müstəmləkə axtarışları ilə müşayiət olunurdu.

İstər Hindistana dəniz yolunun axtarış, istərsə də Atlantikada avropalıların fəallaşması Osmanlı fəthlərindən xeyli əvvəl başlamışdı. Bu fəallıqda Venesiya Respublikası xüsusi rol oynamaqda idi.

Açar sözlər: Aralıq dənizi ticarəti, Venesiya, Osmanlı, Anadolu bəylikləri

XIII və XIV əsrin ortaları – Levant ticarətində italyan şəhərlərinin üstünlüyü dövrüdür və ilk başdan deyək ki, bunun monqollarla heç bir əlaqəsi yoxdur. Zamanında xaçlılara böyük yardımlar etmiş italyanlar bu yardımların müqabilində iqtisadi güzəştlər və ticari imtiyazlar qazanmışdılar (bax: 1) və Şərqi Aralıq dənizi limanlarında geniş ticarət əməliyyatları aparmaqla yanaşı, Şərq mallarının Avropaya ixracatının da böyük bir qismini ələ keçirmişdilər.

Ticarət əlaqələrini hər hansı rəqibdən qorumaq üçün italyan şəhərləri müxtəlif vasitələrdən: birbaşa hərbi gücdən, diplomatiyadan, böyük məbləğdə verilən kreditdən və s. istifadə edirdilər. Venesiyanın XIII-XIV əsrlərdə ticarət donanması hər biri 10-100 t tutumu olan 3000 gəmidən ibarət idi; bu ticarət donanması 11.000 əsgərdən ibarət heyəti olan 45 qaleralı hərbi donanma ilə müdafiə olunurdu (2, 152). Respublikanın ticarət eskadraları Hələb, Beyrut, Dəməşq, İsgəndəriyyə limanlarına üzür və irimiqyaslı ticarət əməliyyatları həyata keçirirdilər. Genuya Avropadan Şərqə daşınan malları Suriya və Misir limanlarına çatdıran gəmilərə sahib idi və müştəri şəbəkəsi dəyişməz qalırdı. Florensiya isə bank işində əsl peşəkar idi: Bardi, Alfani, Gerardi kimi məşhur florensiyalı bankirlərin İsgəndəriyyədə, Beyrutda, Tunisdə, həmçinin Avropada – Parisdə, Londonda, Genuyada, Venesiyada (cəmi 16 şöbə) kontorları fəaliyyət göstərirdi (2, 162).

Levant ticarətində «italyan inhisarı»nın özəlliklərindən biri də o idi ki, italyanlar Avropa bazarlarının da böyük bir qisminə Şərq ticarətinin vasitəsilə nüfuz

edirdilər. Bu dövrdə İtaliyadan Avropanın bütün digər bölgələrinə yollar haçalanırdı: 1) dəniz yolu ilə Cəbəl ət-Tariqdən Fransanı və İngiltərəni keçməklə Niderlanda; 2) Lion körfəzindən Rona və Sona çayları boyunca Fransanın daxili rayonlarına və Reyn boyunca Alman dənizinə; 3) Alp dağları vasitəsilə İngiltərə və Şimal dənizi sahillərinə gedən yollar (bax: 2, 66). Bu yollar adi ticarət yolları deyildi, həm də istehsal texnologiyalarının, məişət mədəniyyətinin də daşıyıcıları idi. Şərq istehsalının, xüsusilə toxuculuq istehsalının çox sirlərini Avropaya açan da italyanlar olmuşdu. Bunların hesabına Venesiya özünün ipək parça və şüşə istehsalını genişləndirə bilmişdi, pambıq, mahud, dəri istehsalına başlamışdı. Nəticədə Avropanın Levant bölgəsinə ixracatı XIII əsrdə əvvəlki əsrlə müqayisədə 3 dəfə artmışdı (5, 88). Sonrakı əsrlərdə ipəkçilik, mahud və yun istehsalı, pambıqçılıq Flandriyada, İngiltərədə, Fransada bu özlül üzərində, - həm xammal və satış bazarları, həm də istehsal sirləri və texnoloji mübadilə baxımından, kapital istehsalı üçün hazırlanmışdı.

XIII-XIV əsrlərdə Şərqi Aralıq dənizi ticarəti haqqında danışarkən daha iki vacib məqamın üzərində dayanmalıyıq: birincisi, Aralıq dənizinin qərb sahili bölgəsi və Atlantika ticarətində italyanların fəallaşması və ikincisi, Osmanlı fəthlərinin başlanması ilə əlaqədar İtaliyada diplomatik, siyasi və ticari tədbirlərin artması. Qeyd etməliyik ki, bu iki məqam eyni hadisə ilə – Avropanın tədricən özünə müstəmləkə axtarışı ilə kökləndiyindən, bir-birilə dolayısıyla bağlıdır.

Böyük Coğrafi Kəşflərdən 300 il əvvəl – XII əsrin başlanğıcında avropalıların ticarət maraqları Qərbi Aralıq dənizi bölgəsində və Atlantikada (Avropa və Afrika sahillərində) cəmlənməyə başlayır. Ən böyük fəallıq genuyalılarda müşahidə olunurdu. Hələ XII əsrin ortalarında Genuya tacirləri Aralıq dənizini qərbində - Seutada, Buciyada, Siciliyada, Sardiniyada və Korsikada faktoriyalar açmışdılar (5, 88) və əsasən mahud və bumazeya satışı ilə məşğul olurdular. Pireneylərdə Rekonkista genişləndikcə, italyanların Atlantikaya marağı daha da güclənir. Genuyanın Sardiniyaya və Korsikaya kapital qoyuluşu 1156-cı ildə 510 lirədən 1252-ci ildə 7295 lirəyə çatmışdı (6, 30). Genuyalıların Korsikada və Sardiniyada ən böyük rəqibi isə Piza idi; XIII əsrdə onların arasında bir neçə onillik davam edən müharibə də olmuşdu (6, 28).

İkinci məsələyə gəlincə, Osmanlı fəthlərinin italyanları bu qədər narahat etməsi də təsadüfi deyildi. XIV əsrin əvvəllərinə doğru Aralıq dənizinin şimal-şərqində böyük siyasi qarma-qarışıqlıq hökm sürürdü: bir yandan, italyan respublikalarının koloniyaları və Fransanın mülkləri, digər yandan – Bizans imperiyasının qalıqları, o biri yandan – müsəlman mülkləri. Və belə bir qarışıqlıqda tarix səhnəsinə Osmanlı türkləri çıxır. Doğrudur, 1299-cu ildə yaranan Osmanlı bəyliyi italyanlara Şərqlə ticarətlərində hələ böyük təhlükə kimi görünmürdü, çünki bu mülklər dənizdən uzaqda yerləşirdi. Amma Milet, Smirna, Efes türklərin əlinə keçincə, Venesiya kimi bir ticarət nəhəngi Osmanlıları təhlükə olaraq görməyə başlayır və dərhal hərbi-diplomatik fəaliyyətə keçir. Venesiya 1331-1333-cü illərdə Roma papası, Fransa, Rodos xaçlı dövləti və Kataloniya ilə diplomatik danışıqlar aparır (4, 95-96) və artıq 1340-1342-ci və 1344-1345-ci illərdə Venesiya - Kipr -

Rodos birgə donanması Osmanlı türklərinə qarşı hərbi əməliyyatlar həyata keçirir. Bu hadisələri sonrakı yüzillikdə başlayacaq antiosmanlı hərəkətinin proloqu da saymaq olar.

Biz bu iki məqamı – avropalıların Atlantikada fəallaşması və Osmanlı türklərinə qarşı ilk hərəkətin təşkilini ona görə bir-birinin ardınca izlədik ki, Avropa tarixşünaslığında hökmran olan məşhur fikirlə – guya Osmanlı fəthlərinin avropalıları Hindistana dəniz yolunu axtarmağa və Atlantikaya çıxmağa məcbur qoyması fikrilə qətiyyətlə razı deyilik. İstər Hindistana dəniz yolunun axtarışı, istərsə də Atlantikada avropalıların fəallaşması Osmanlı fəthlərindən xeyli əvvəl başlamışdı. Amma Osmanlıların peyda olması italyanların bu ticarət planlarını pozdu və ona görə də antiosmanlı hərəkəti Osmanlı bəyliyinə yaranmasından (Konstantinopolun fəthindən sonra deyil!) cəmi 30 il sonra başladı.

Aralıq dənizi ticarətində italyanların üstünlüyü məsələsi ilə bağlı daha bir vacib məqam – Anadolunun digər türk bəylikləri (Menteşe və Aydın bəylikləri) ilə Venesiya arasında olan ticarət əlaqələridir. Hələ XIII əsrin 30-cu illərində venesiyalı tacirlər Anadolu türklərilə sıx ticarət əlaqələri qurmağa başlamışdılar. XIII əsrin 60-cı illərində isə onların ticarət fəaliyyəti əsasən Fəthiyyə körfəzində cəmlənmişdi. Məsələn, ərəb coğrafiyaçısı İbn Səid yazır ki, venesiyalılar buradan İsgəndəriyyəyə çoxlu mal ixrac edirdilər, bu mal isə əsasən, yerli türklərin toxuduqları xalçalar idi (7, 42). İbn Bəttutə həmin xalçaların yüksək keyfiyyətindən xəbər verir (16, 286), bu xalçalar Misir məmlük sultanlarının saraylarını bəzəyirdi (10, 196).

Venesiya mənbələrinin məlumatları da göstərir ki, XIII əsrdə Neqropontda bir qrup tacir taxıl və şərab alveri ilə məşğul olurdu. 1268-ci ildə acliq çəkən Venesiyaya türk bəyliklərindən taxıl yardımını gəlmişdi (13, 238). Daha geniş və nizamlı əlaqələrin yaranması XIII-XIV əsrlərin hüduduna aiddir. Bu dövrdə Mentəşeyə dəniz yolu ilə dəmir filizi və sabun gətirilirdi. Məsələn, 1300-cü ilin martında Kritdən olan tacir Corcio Kurion Mentəşeyə 20 miliari (təxminən 10.650 kq) sabun gətirmişdi (11, 181). 1301-1302-ci illərdə isə Venesiya Senatı Kritin hakim dairələrinə Mentəşeyə yollanan tacirlərə maliyyə yardımı etmək tapşırığı vermişdi (15, 59).

1312-ci ildə Rodosun xaçlı cəngavərləri İsgəndəriyyədən gələn Genuya ticarət gəmisini ələ keçirib qarət edəndə Liquriya səfiri Antonio Spinola Mentəşe bəyinə müraciət edərək bəyliyin ərazisində ticarət edən bütün rodosluların həbs edilməsini xahiş etmişdi. Bu zaman isə Mentəşədə 250 nəfər rodoslu var idi, onların da arasında tacirlər üstünlük təşkil edirdilər (14, sayı 25, 31).

Xaçlı dövlətinin tacirlərinin müsəlman ölkəsində ticarət etməsi xeyli təəccüblü görünür; düşünürük ki, Şərqi Aralıq dənizinin xristian, ələxüsus xaçlı dövlətlərinin Mentəşe bəyliyi ilə ticarət əlaqələri saxlamasının başlıca səbəbi ada-dövlətlərinin və italyan respublikalarının hakimiyyətində olan torpaqların ərzaq idxalından asılı olması, həmçinin Roma papasının Misirlə əlaqələrə qadağalar qoyması idi (8, 42-44). Levant ölkələri Mentəşe ilə ticarət əlaqələrin can atırdılar ki, öz ticarətlərinin təhlükəsizliyini qarantıya altına alsınlar. Bu dövrdə Venesiyanın Mentəşe ilə hər hansı ticarət anlaşmasının olub olmamasını bilmirik, amma belə bir fakt da

məlumdur ki, 1322-ci ildə Roma papası Kritin Mentəşe bəyliyi ilə ticarətinə qadağa qoymuşdu (17, 5, qeyd 15; həmçinin bax: yenə orada, 18). Bu fakt artıq həmin dövrdə onların arasında sıx iqtisadi əlaqələrin olduğuna dəlalət edir.

Mentəşe bəyliyinə idxalat məhsulları bu dövrdə əsasən Venesiyanın sabunu, Florensiyanın yun parçaları, Tuluzanın mahud parçaları, fransız şərabı idi (17, 170). Bəyliyin ərazisindən isə başlıca olaraq taxıl, ipək, at, xalça ixrac edilirdi (3, 80-81).

Mentəşe bəyliyinə Venesiya Respublikası ilə tarixə məlum olan ilk ticarət müqaviləsi isə 1331-ci ildə Orxan Mentəşeoğlu ilə Kritin dukası Marino Morozini arasında bağlanan müqavilədir. 1331-ci il aprelin 13-də bağlanan bu ticarət müqaviləsi lokal xarakter daşımıdır: onun maddələri yalnız Kritin venesiyalı təbəələrinə, həmçinin Kritə yaxın olan beş adanın (Karpatos, Kifera, Santorini, Kea və Serifos a.-nın) sakinlərinə aid edilmişdir (maddə 12). Orxan Mentəşeoğlu venesiyalılara öz bəyliyinə ərazisində kilsə və bəzi inşaat işləri üçün torpaq sahəsi də ayırırdı (maddə 8). Bu müqavilənin bağlanması ərəfəsində artıq Balatda (Palatyada) Kritin öz konsulu var idi ki, venesiyalıların mülki məsələləri ilə məşğul olsun (17, 136, qeyd 579; 15, c.1, sayı 643).

1331-ci il müqaviləsi tacirlər üçün 2 %-li gömrük (kommerkiy) müəyyən edirdi, həm də göstərirdi ki, venesiyalılar bu gömrüklə yalnız bir dəfə ödəməlidirlər (maddə 3). Taxıl, paxlalı bitkilər, öküz, at və qul kimi əmtələrin ixracı üçün fərqli gömrük rüsumları alınır, belə olan halda 2 %-li vergi artıq tutulmurdu (3, 83; müqayisə et: 17, 154). Kritli tacirlər bəyliyin bütün ərazisində qəssabxanalar istisna olmaqla, istənilən bazardan gön-dəri ala bilirdilər (maddə 14). Bu maddə ilə Mentəşe bəyi yerli gön-dəri ustalarının – dabbaqların maraqlarını müdafiə etməyə çalışırdı.

Bu müqaviləni imzalamaqla Orxan Mentəşeoğlu başqa ölkələrdən gətirilən malların alınmasında özü üçün bəzi imtiyazlar da nəzərdə tutmuşdu: belə ki, 4-cü maddəyə görə, venesiyalı tacirlərin bəylik ərazisinə mal gətirməsinin ilk üç günündə Mentəşe bəyi bəyəndiyi istənilən məhsulun qiymətini aşağı sala bilərdi.

Tezliklə Venesiyanın Mentəşe bəyliyi ilə yeni ticarət razılaşmaları imzalaması zərurəti ortaya çıxdı. Yuxarıda qeyd etdiyimiz 1333-1334-cü illərdə xristian dövlətlərin donanmasından təşkil olunmuş “Müqəddəs Liqa” üzərində türklərin böyük qələbəsi Venesiyanı Mentəşe ilə daha sıx əlaqələr qurmağa sövq etdi. 1337-ci il ərzində Respublika həm Aydınogulları ilə (mart ayında), həm də Mentəşeogulları ilə (aprel ayında) yeni ticarət sazişləri imzaladı (3, 84).

Venesiyanın İbrahim Mentəşeoğlu ilə imzaladığı 1337-ci il sazişi əvvəlkindən bir qədər fərqli idi: müqavilə ilə idxal olunan şərab üzərində gömrükün miqdarı artırılırdı; Krit tərəfinin müqaviləyə əlavə etdiyi maddəyə görə (maddə 20), venesiyalılara bəzi məhsulların satışı qadağan olunurdu; şərabı isə yalnız xüsusi imtiyazları olan mültəzimlər alıb sata bilərdilər. Çox güman ki, Mentəşe ərazisində venesiyalılar şərabın pərakəndə satışına icazə ala bilməmişdilər. 1337-ci il sazişinin əvvəlkindən daha bir fərqi onun Venesiyanın bütün təbəələrinə, o cümlədən Koron, Modon və Neqropont torpaqlarına da şamil edilməsi ilə bağlı idi (17, 36). Kritin dukası “bəyliyin düşmənlərini” dəstəkləməyəyinə söz verirdi, öz növbəsində Orxan

Menteşeoğlu da öz bəyliyinə limanlarında xristian quldurların gəmilərinin lövbər salmasına icazə verməyəcəyini öhdəsinə götürürdü. Nəhayət, yeni müqavilənin daha bir özəlliyi onun 1 il müddətinə imzalanması idi: amma tərəflər onu pozmaq istəmədikləri sürəncə onun qanuni qüvvəsi hər il uzadılırdı (maddələr 2 və 4).

Qeyd edək ki, Kritin Mentəşe bəyliyi ilə, eləcə də digər Anadolu bəylikləri ilə bağladığı ticarət müqavilələrinin əsas şərtlərindən biri – gəmiləri qəzaya uğramış venesiyalıların maraqlarının müdafiəsi ilə əlaqəli maddələr idi. Bu maddələrə görə, gəmisiz qəzaya uğramış venesiyalı tacirə yardım edilməli idi; bir tacirin borcuna görə digər xristian tacir məsuliyyət daşımırdı; vəfat etmiş venesiyalının mülkü onun varisinə çatırdı. Bu şərtlərə uyğun maddələr 1337-ci il müqaviləsinə də daxil edilmişdi (3, 88; həmçinin bax: yenə orada, 158, qeyd 25). 1337-ci il müqaviləsinə Mentəşe bəyliyi tərəfindən Orxan Mentəşeoğlu ilə yanaşı, bəyin yaxın əshabələri – qardaşı Xızır Çələbi, İlyas bəy, Məlik Əsrəf, bəyin əmiləri (Süleyman paşa, Səlahəddin bəy, Yaxşı paşa, Səid paşa) də təsdiq edirdi (maddə 27).

1353-cü ilədək Mentəşe-Venesiya ticarət müqaviləsi 2-ci və 4-cü maddələrə müvafiq olaraq hər il təsdiqlənirdi. Lakin 1353-cü ilin aprelindən tərəflər arasında münasibətlər korlanmağa başlayır. Münasibətləri bərpa etmək üçün 1356-cı ildə respublikanın məşhur diplomatı Culiano Zeno Mentəşeyə göndərilir (5, sayı 623-625). Lakin peşəkar diplomat missiyasının öhdəsindən gələ bilmir. Culiano Zenonun missiyası uğursuzluğa düşər olandan sonra Venesiya Mentəşe bəyliyinə qarşı zor tətbiq etmək qərarına gəlir. 1356-cı ilin yayında Kritin 3 qalerası Mentəşe sahillərinə yürüş təşkil edərək türk gəmilərini ələ keçirir (12, 205).

Bu illərdə Venesiyanın Mentəşeyə qarşı güc tətbiq etmək siyasəti yalnız arasıra həyata keçirdiyi hərbi hücumlarla kifayətlənmirdi. 1357-1358-ci illərdə Respublika Roma papası ilə fəal şəkildə Batı Anadolu türklərinə qarşı hərbi-siyasi ittifaq yaratmaq imkanlarını müzakirə etmişdi. Aydın ki, Venesiyanın bu oyunları türk bəyliklərinin qəzəbinə səbəb olmuş, başlanmış əvvəlki müqavilələrin qanuni qüvvəsi dayandırılmış, venesiyalı tacirlərin bir qismi həbs edilmişdi. Doğrudur, venesiyalı siyasətçilər 1358-ci ilin yayına doğru Aydınogulları ilə münasibətləri diplomatik yolla həll edə bildi (3, 94). Lakin Mentəşe ilə münasibətlərin qaydaya salınmasına daha çox vaxt tələb olundu.

1358-ci ilin martında tərəflər danışıqlara başladı. Həmin ilin aprelində Musa Mentəşeoğlu Kritin dukasına məktub göndərdi (17, 111) və Kritin Senatında bu məktub ciddi müzakirə olundu. 1358-ci ilin sentyabrında isə Musa Mentəşeoğlunun elçisi Kritə gəldi və Kritin dukası Pyetro Badoer türk elçisinin hüzurunda bundan sonra 1337-ci il müqaviləsinə məl edəcəyinə and içdi (15, sayı 644). Daha sonra Venesiyanın səfiri Beytivenya Traversario Mentəşeyə gəldi və 1358-ci il oktyabrın 13-də hər iki dövlət arasında yeni müqavilə imzalandı (17, 62). Müqaviləyə uyğun olaraq Mentəşe bəyi venesiyalı tacirləri həbsdən azad etdi.

Venesiya həmin illərdə Mentəşe ilə münasibətlərin ittifaq səviyyəsi daşdığını sübut etmək məqsədilə 1365-ci ilin iyulunda Cakobo Bragadeno adlı elçisini Mentəşeyə göndərmişdi və elçi Musa Mentəşeoğlunu əmin etmişdi ki, Respublika qətiyyənlə Kipr kralının türklərə qarşı həyata keçirdiyi hərbi əməliyyatlarına qatılmaq

niyyətində deyil (15, c.2, sayı 781, 284). Bununla yanaşı, Venesiya Kritdə vəziyyət qaydasına düşən kimi, Menteşeni silahlı hücumla hədələməyə başlamışdı. 1368-1370-ci illərdə bu cür hədələr xüsusilə artmışdı (bax: 3, 97). Münasibətlərin bu həddə gəlib çıxmasında günahkar olan Venesiya tezliklə Menteşe kimi ticarət rəqibini itirməyə başladı: genuyalılar və rodoslular bəylikdə üstünlük qazanmağa başladılar.

1389/90-cı ildə osmanlıların Anadoluda qazandıqları hərbi uğurlar, o cümlədən Menteşe bəyliyi sultan Bəyazidin ali hakimiyyətini qəbul etməsi Venesiyanı öz siyasətində bəzi dəyişikliklər etməyə məcbur etdi. 1390-cı ilin martında Senat dərhal sultan Bəyazidin yanına elçi göndərmək qərarı verdi (17, 76, qeyd 332). Venesiyanın göndərdiyi diplomat Françesko Kvirininin missiyası uğur qazana bilmədi və tezliklə respublikaya taxıl ixracı kəsildi.

1403-cü ilin əvvəllərində Venesiya tərəfi Əmir Teymurun köməyi ilə hakimiyyətə qayıtmış İlyas Menteşeoğlu ilə danışıqlara başladı. Danışıqlar nəticəsində 1403-cü ilin iyulunda İlyas Menteşeoğlu ilə Kritin dukası Marko Falyer arasında yeni müqavilə imzalandı (8, sayı 160). Bu müqavilə iki dövlət arasında bundan əvvəl bağlanmış bütün müqavilələrin bütün şərtlərini tanıyırdı.

ƏDƏBİYYAT

1. Gözəlova Y.H. Orta əsrlərdə Avrasiyanın ticarət əlaqələri. Bakı: Təhsil, 2011, 296 s.
2. Дживелегов А.К. Торговля на Западе в средние века. Санкт-Петербург: АО «Брокгауз-Ефрон», 1904, 223 с.
3. Жуков А.К. Эгейские эмираты в 14-15 вв. М.: Наука, 1988, 223 с.
4. Фионова Н.А. Столкновения Венеции с турецкой опасностью в первой половине XIV в. // Страны Средиземноморья в эпоху феодализма. Вып.2. Сборник статей. Горький: [б. изд.], 1975, с.89-107
5. Чурсина С.А. Из истории генуэзского купечества второй половины XII – начала XIII вв. // Страны Средиземноморья в эпоху феодализма. Межвузовский сборник. Горький: Изд-во ГГУ, 1982, с.78-95
6. Чурсина С.А. Торговля генуэзцев в европейской части западного Средиземноморья в эпоху феодализма. Вып.1. Горький: [б. изд.], 1973, с.25-38
7. Cahen Cl. Ibn Sa'id sur l'Asie Mineure Seljuqide // Tarih Araştırmaları Dergisi, 1971, c.7, sayı 10-11 – pp.37-48
8. Diplomatarium Veneto-Levanticum. Pars 1-2. Venetiis, 1899, 238 p.
9. Jeherlehner J. Der Aufstand der kandiotschen Ritterschaft gegen das Mutterland Venedig // BZ, 1903, Bd. 12 – pp. 23-36
10. La Prise d'Alexandrie ou Chronique du Roi Pierre 1-er de Lusignan. Genève, 1877, 409 p.
11. Laioli A.E. Quelques observations sur l'économie et la société de Gréte vénitienne // Bisanzio et l'Italia. Milano, 1982 – 276 p.
12. Lutrell A. Venice and the Knights Hospitallers of Rhodes in the Fourteenth Century // Papers of the British School at Rome. 1958, v. 26, pp. 201-227
13. Martin M.E. The Venetian-Seljuk Treaty of 1220 // English Historical Review. London, 1980, v.95, pp.226-244
14. Paoli S. Codice diplomatico del Sacro militare ordine Gerosolimitano oggi di Malta. V.2. Lucca, 1937, 164 p.
15. Thiriet F. Délibérations des Assamblées venitiennes concernant la Roumanie. Paris, 1966-1971, 271 p.
16. Voyages d'Ibn Batoutah, texte arabe, accompagne d'une traduction par C.Defremery et

- B.R.Sanguinetti, I. Paris, 1853, 349 p.
17. Zachariadou E.A. Trade and Crusade. Venetian Crete and the Emirates of Mentеше and Aydin. Venice, 1983, 361 p.

О БОРЬБЕ ВЕНЕЦИИ ЗА СРЕДИЗЕМНОМОРСКУЮ ТОРГОВЛЮ В XIII-XIV ВВ.

Н.Б.МАМЕДОВА

РЕЗЮМЕ

В XIII-XIV вв. существовали два важных аспекта в восточносредиземноморской торговле: во-первых, стала активизироваться итальянская торговля на западном побережье Средиземного моря и в Атлантике, а во-вторых, в связи с началом османских завоеваний дипломатические, политические и коммерческие меры в итальянских государствах сильно выросли. Эти два аспекта также сопровождались постепенными европейскими колониальными экспансиями на Атлантике.

Европейцы начали искать морские пути в Индию еще задолго до османских завоеваний. Особую роль в этой деятельности сыграла Венецианская республика.

Ключевые слова: Средиземноморская торговля, Венеция, Османы, Анатолийские эмираты

ATTEMPTS OF VENICE TO TAKE CONTROL OVER THE TRADE AROUND THE MEDITERRANEAN SEA IN THE XIII-XIV CENTURIES

N.B.MAMMADOVA

SUMMARY

In the XIII-XIV centuries the trade around the Eastern Mediterranean Sea had two main peculiarities: first, the activation of Italian traders in the Western shores of the Mediterranean Sea and the Atlantic and second, the improvement of diplomatic, political and trade events in Italy due to Ottoman endeavours.

Both the exploration of the sea route to India and activation of Europeans in the Atlantic started well before the Ottoman endeavours. The Republic of Venice played an important role in all these events.

Key words: trade around the Mediterranean Sea, the Republic of Venice, Ottoman and Anatolian beyliks